

Ik geloof verder, dat men is gekomen tot een zekere overdrijving van het psychisch element en de belangrijkheid ervan in de menselijke samenleving. (Tussen twee haakjes, ik hoop, dat ik niemand op de tenen trap. Zo dit toch het geval zou mogen zijn, alvast van te voren mijn excuses: houdt U Uw tenen alsublieft even in! Ja, dat is een zeer psychologisch excuus.) Ik ben er namelijk van overtuigd, dat de psychiatrie ten doel heeft, de patiënt aan te passen, niét de gemeenschap. Op het ogenblik zien we echter, dat de psychiatrie in toenemende mate bezig is, om de gemeenschap aan te passen aan de patient. Dit is niét juist, tenzij wij aannemen, dat de hele gemeenschap sowieso waanzinnig is, zodat een waanzinnige meer of minder geen verschil uitmaakt. Ik ben zo vrij om te aarzelen, wanneer men een dergelijke stelling zou poneren. Ik ben er zelfs van overtuigd, dat, ofschoon ongeveer 99% van de normale mensen een afwijking vertoont - ja, iemand die aan politiek doet, hééft al een afwijking, anders zou hij er nooit aan doen, waar of niet? - . En zo kan ik er meer noemen. Maar, die mensen hebben dus een gemeenschapsnorm. Een gemeenschapsnorm berust op een gemeenschapsdiscipline. Op het ogenblik, dat ik op grond van psychologische gronden meen, bepaalde personen uit die discipline te kunnen ontslaan en als zodanig hun schuldverhouding ten aanzien van de gemeenschap te kunnen wijzigen, geef ik in feite de mensen een vrijbrief: Er is dus iemand, die zorgt, dat hij eerst geestelijk onvolwaardig wordt verklaard, die daarna een moord begaat en dan roept: "Ha, ha, jullie kunnen me tóch niet veroordelen, want ik ben gek!"

Dat is een beetje overdreven misschien. Maar er is een toenemend aantal mensen in de maatschappij - dat is overal, niet alleen in Nederland - die zich als excuus voor hun excessen beroepen op hun psychische toestand. Die, omdat ze zich onbegrepen gevoelen, menen, het recht te hebben, de maatschappij aan te vallen en dat wel door willekeurige personen af te ranselen, bezit van anderen te vernietigen en dergelijke. Wanneer de psychiater dan zegt: deze mensen mogen niet bestraft worden, het zijn patienten, dan zeg ik: wanneer U die patienten zódanig kunt isoleren, dat ze geen enkele schade meer kunnen toevoegen aan de gemeenschap, zou ik eventueel met U willen praten. Maar, op het ogenblik, dat Uw behandeling uitloopt op een mislukking van gemiddeld 50 tot 60 procent, meen ik, dat het aantal malen, dat U faalt, té groot is, om dit voor de gemeenschap nog aanvaardbaar te noemen. En daarom meen ik, dat men uit moet gaan van b.v. normale strafmaat voor een ieder, ongeacht zijn psychische toestand, waarbij dan tijdens die gevangenschap eventueel psychiatrische hulp kan worden verleend. Maar niet: vermindering van strafmaat wegens niet toerekenbaar zijn.

Ik vind het ook krankzinnig, dat iemand ter beschikking van de Regering kan worden gesteld. Nu houdt dat meestal niet veel meer in, tegenwoordig, maar, een mens heeft het recht om zichzelf te zijn. Wanneer de psycholoog meent, dat iemand een dermate grote aberratie vertoont, dat hij in de gemeenschap niet aanvaardbaar is, dan zal men niet moeten zeggen: nu gaan we je behandelen - dat is dan kennelijk toch zinloos -, maar dan moet men die persoon op de een of andere manier uit de gemeenschap verwijderen. Dat is voor de gemeenschap gewoon noodzakelijk.

Waarmee ik natuurlijk ~~een hele~~ dingen heb gezegd, die een hele hoop progressieve mensen tegen de borst zullen stuiten. Want, zullen ze zeggen, je moet rekening houden met de persoon. Dan zeg ik: dat kunt U pas doen op het ogenblik, dat U de gemeenschap veranderd hebt. Zolang de gemeenschap bestaat, zoals zij nu is, gebaseerd op productie, arbeid, bezit, is discipline noodzakelijk en kunnen we die discipline om geen enkele reden laten vallen.

Dan vind ik het verder bijvoorbeeld onzinnig, dat men verklaringen zóekt voor iets. Bijvoorbeeld: Jantje heeft een ongelukkige jeugd gehad en daardoor is verklaard, dat Jan niet alleen twee mensen in elkaar getremd heeft, dat hij bovendien nog de kas heeft gestolen van de vereniging van postduivenhouders en daarna nog een fuif is gaan houden ergens in het buitenland. Dan zou ik zeggen: het in elkaar tremmen is een kwestie van agressie. Die man moet een andere weg kunnen vinden, om die agressie te ontladen. We kunnen namelijk die agressie niet wegnemen. De psycholoog of psychiater, die beweert, dat dit wél mogelijk is, vergist zich in zijn eigen vermogens en mogelijkheden. Agressiviteit kán niet via psychiatrische of psychologische benadering ongedaan worden gemaakt. Ze kan alleen worden omgezet in een andere vorm van agressie. En zelfs dit is een aantasting van de persoonlijkheid en de persoonlijke waarde van de patient.

Dus, zou ik ten aanzien van dit onderwerp in de eerste plaats willen stellen:

Zin heeft de psychiatrie, doordat zij duidelijk maakt, dat bepaalde oorzaken aansprakelijk kunnen zijn voor gedragsafwijkingen van personen binnen de gemeenschap. Ze heeft daarnaast zin door haar vermogen tot ontleding, zodat we enigszins kunnen weten, met wat voor karaktereigenschappen we bij een persoon te maken krijgen. Ten laatste kan zij zinvol zijn, omdat zij, althans in een aantal gevallen, een aanpassing van personen met onevenwichtige neigingen aan die gemeenschap tot stand kunnen brengen.

Onzin wordt de psychiatrie op het ogenblik, dat zij meent zich te mogen bemoeien met rechtspleging, maatschappelijke verhoudingen, met het geheel kortom van de mensheid. Want zij is geneigd om dan uit te gaan van haar eigen discipline, die gebaseerd is op een uitzonderingsgeval, niet gebaseerd is op de gemeenschap. De gemeenschap is belangrijk; het uitzonderingsgeval kan voor die gemeenschap soms belangrijk zijn, maar die belangrijkheid is afhankelijk van de waarde, die de persoon dan kan hebben vóór de gemeenschap, en niet slechts voor enkelen binnen die gemeenschap.

Heeft iemand commentaar?

Hé? Niemand?

Ik vind, dat, wanneer je psychiatrie verder wilt gaan ontwikkelen, niet zult moeten uitgaan, - althans volgens mij - van het individu. Ik vind het natuurlijk heel erg mooi, dat iemand weet te verklaren, dat het stotteren van Jantje voortkomt uit incestneigingen, die hij heeft overgehouden van zijn vierde jaar. Maar, ik zeg, daar kom je niet verder mee. De psychiatrie zou een weg moeten weten te vinden, waardoor onevenwichtigheden en agressies afgereageerd kunnen worden, zonder dat anderen daar schade van hebben. Welke methoden daarvoor zijn? Ja gut, ik heb soms het gevoel, dat er vroeger betere psychologen waren dan nu. Want op de kermis in mijn tijd was er een kraam, die heette: De Vrolijke Keuken. Zij bestond uit een reeks licht beschadigd aardewerk, zodanig opgesteld, dat iedereen, die voldoende wilde betalen, de hele zaak in puin kon gooien met houten ballen of stenen. Hier werd heel wat agressie afgereageerd, op een wijze, die voor de ondernemer winstgevend was. Het lijkt me veel beter, deze manier van agressieontlading te aanvaarden, dan het kapotgooien van etalageruiten e.d.

Ik vind het heel aanvaardbaar, dat er zo nu en dan gevochten wordt. Dat is noodzakelijk. Maar hoe ging het vroeger? Vroeger ging men er eenvoudig op uit, om te vechten. In mijn tijd had je "bekkensnijders". Bij U is het anders, bij U heb je meer 'bekkentrekkingen'. Maar goed, bekkensnijders waren mensen, die wilden gewoon vechten. Ze hadden de gewoonte om b.v. een mes op tafel te steken of een andere vorm van uitdaging te gebruiken en iedereen wist dat. En degeen, die dat aannam wist dus, dat het tot een vechtpartij zou komen. Nou ja, wie dan won, die won. Klaar! In andere gemeenschappen werd er geduelleerd. Wanneer U verhalen hoort, over de Far West b.v. dan heeft men het voortdurend over de vechtpartijen, die daar plaatsvonden. En dat was duidelijk. De Far West was een gemeenschap met weinig vrouwen en een hoop agressies. De mensen moesten er hard werken en als ze eens een keer vrij waren, wilden ze ook weleens laten zien, wat ze wel betekenden, dus sloegen ze een ander z'n tronie in elkaar. Maar dat was geen kwestie van haatdragendheid, het was gewoon een kwestie van: ik heb gevochten, ik heb gewonnen. Of ik heb verloren, ik heb gevochten. En nadien likt ieder zijn wonden. Als er geld over was, namen ze nog een borrel en dan gingen ze weer aan het werk.

In de oudheid werden er dus wegen geaccepteerd, waarop agressie kon worden ontladen. In Uw tijd bestaat dat niet meer. Men heeft op vele gronden de persoonlijke verantwoordelijkheid en aansprakelijkheid van de mens steeds verminderd. Zeker, we prediken nog steeds, dat iemand tegenover zichzelf en ten aanzien van zichzelf ten volle aansprakelijk dient te zijn. Maar in de praktijk gaat het niet meer op.

Wanneer je een auto hebt en je rijdt een ander, door je eigen onvoorzichtigheid naar Koninkrijk Kome - waar wij dan staan om de aankomeling te ontvangen - dan is dat een kwestie voor de verzekering, niet een kwestie van een eigen, diepgevoelde - ook financieel gevoelde en menselijke gevoelde - verantwoordelijkheid. Daar zit dan toch ergens een fout in, hè?

Wanneer vroeger mensen gewoon maar gingen stelen, uit roof, dan zij men niet: die arme jongens hebben een slechte jeugd gehad, of: ze hebben die oplichting gepleegd, omdat ze huiselijke moeilijkheden hadden, ze zeiden gewoon: je zit ervoor en je betaalt ervoor. En het gekke was, dat hierdoor eigenlijk de discipline in de gemeenschap wat groter werd. Dan zijn er ook wel ontladingen denkbaar, natuurlijk. Het volksgerecht, dat vroeger in veel dorpen werd gehouden, was een ontlading. Hierdoor werd als het ware de lucht gezuiverd van allehand spanningen

Ik zal niet zeggen, dat er geen slachtoffers bij vallen, maar dat gebeurt vandaag de dag ook.

Ik geloof, dat de psychiatrie met haar neiging, om alles zo zoet mogelijk in het midden te houden, voorbij ziet aan de menselijke werkelijkheid. Je kunt niet alle agressies zodanig kanaliseren, dat ze voor de maatschappij aanvaardbaar worden en niet meer kenbaar in verschijning treden. Dan is het duidelijk, dat je niet moet proberen om de agressie weg te praten, maar dat je die agressie een doel moet geven om zich op te ontladen. Dit gebeurt mijns inziens in de moderne psychiatrie veel te weinig.

Een mens zijn onderbewuste onthullen is natuurlijk erg aardig. Maar elke psychiater, die een beetje ervaring heeft, die weet ook wel, dat, naarmate hij dichter bij het werkelijke probleem van de persoon komt, hij gelijktijdig met een grotere weerstand wordt geconfronteerd. Wat men niet pleegt te beseffen is, dat het uiteindelijk overwinnen van die weerstand voor de persoon een soort verkrachtings-syndroom teweegbrengt. De aanpassing is inderdaad een gevolg ervan, maar gelijktijdig ontstaat een nieuwe afwijking, welke misschien niet zo maatschappelijk kenbaar wordt en daardoor dan

Ik geloof, dat je de mens een beetje meer zou moeten respecteren en, waar je dit niet kunt, van hulpmiddelen gebruik zult moeten maken. Laten we een paar van die hulpmiddelen opnoemen, die voor een psychiater van groot belang zouden kunnen zijn wanneer hij ze maar zou gebruiken.

Er zijn op het ogenblik bepaalde middelen, die oraal kunnen worden gegeven, waardoor de weerstand van de persoon tegenover een ander wegvalt en daarvoor een absolute openheid in de plaats pleegt te treden. Hierbij kunnen, dat geef ik toe, emotionele verstoringen optreden, maar die zijn bij een gewone behandeling eveneens aanwezig. Het gebruik hiervan zou zeker voor de psychiater betekenen, dat hij sneller het probleem kan begrijpen en dat hij daarnaast ook veel gemakkelijker aan de oplossing kan vinden, die voor zijn patient en de gemeenschap de meest juiste is. Niet alleen voor zijn patient, maar ook voor de gemeenschap.

In de tweede plaats: er zijn in de laatste tijd een aantal hypnotische gassen uitgevonden. Deze gassen zouden in een lichte verdunning gebruikt kunnen worden in speciale wachtkamers en zouden de patient, zonder dat deze het beseft, in een toestand kunnen brengen, waarin hij open is tegenover de psychiater, of psycholoog, die hem behandelt.

Ten laatste: elk psychisch geval heeft over het algemeen een aantal lichamelijke nevenverschijnselen. Deze kunnen lopen van slapeloosheid tot reumatiek etc. Wanneer men nu psychisch behandelt en alléén psychisch, dan zal het lang duren, voor men dit hele geval kan oplossen, juist omdat deze afwijkingen en fouten mede de psychische afwijking ondersteunen en in feite in stand houden. Psychosomatica is de beste benadering, omdat men hier aan de ene kant het lichaam gezond en veerkrachtig maakt, het lichaam een zekere, zullen we zeggen, oligoëdie en veerkracht teruggeeft, terwijl men anderzijds gelijktijdig de mentale agressie zich zover mogelijk laat ontladen! Wanneer men deze handelwijze zou willen toepassen, zou men verder komen.

Ik vind het gewoon krankzinnig, dat men de psychiatrie tot een soort hogepriesterschap aan het verheffen is. Ik geloof, dat de psychiater en de psycholoog een beetje terug zouden moeten keren op hun schreden en vanuit hun vernevenheid terug zouden moeten gaan tot datgene, wat ze in feite zijn: monteurs van een beetje in het ongerede geraakte menselijke reacties. Wanneer zij deze technische functie beter zouden durven aanvaarden, dan zouden ze meer gevallen kunnen behandelen, betere resultaten hebben en gelijktijdig minder geneigd zijn, zich te bemoeien met andere vlakken van het leven, waar zij, door hun eigen eenzijdige instelling, over het algemeen maar heel weinig van begrijpen. Zodra je zegt: je moet medelijden hebben met iemand, die vrouwen verkracht, omdat deze man psychisch is gestoord, dan zeg ik: houdt U wel rekening met wat er gebeurd is met de slachtoffers? Het blijkt, dat de psychiater daarvoor een medelijdende glimlach over heeft en volkomen bereid is, de bij hen ontstane aberratie eveneens te behandelen en niet bereid is, om mee te werken aan een gedragsmodus voor justitie en psychiatrie, waardoor herhaling van dergelijke feiten op zijn minst genomen weinig mogelijkheden meer heeft.

Ik weet, dat men tegen lichamelijke straffen is in Uw tijd. Toch geloof ik, dat een goed pak slaag niemand kwaad doet. Een mens is nu eenmaal ook een beetje dierlijk. Het dier kun je over het algemeen met goede woorden niet, maar met een bewijs van lichamelijke meerwaardigheid wél dressereren. Het betekent niet, dat je een ander behoeft te mishandelen, het betekent wél, dat hij gevoelig de consequenties

van zijn eigen gedragsafwijking moet leren kennen. Dit zou alleen niet gelden voor diegene, en dat zijn er betrekkelijk weinig, die dus absoluut gestoord zijn. Maar deze horen dan ook thuis in inrichtingen, van waaruit ze niet zo gemakkelijk meer de gemeenschap kunnen betreden.

Een van de grootste absurditeiten, die ik in de moderne psychiatrie heb ontmoet, is de gedachte, dat het verlof noodzakelijk is voor de aanpassing van de patient. Hierbij worden, bewust of onbewust, zeer grote risico's genomen. Ik meen, dat, zolang er maar een kans is op enig risico, de psychiater eenvoudig verplicht is, dit niet te nemen. Maar zelf denkt hij waarschijnlijk: nou ja, loopt het mis, dan heb ik er weer een paar klanten bij.

Neen, ik ben er werkelijk op tegen. Ik zou zeggen: psychiatrie is een wetenschap, die op het ogenblik eigenlijk nog voor een deel pseudo-wetenschap is. Zij baseert zich op allehand stellingen, die nog niet bewezen zijn, zij nanteert voortdurend maatstaven en methoden, waarvan de juistheid en het nut nog niet voldoende bewezen zijn, maar weigert te erkennen, dat zij, in een experimenteel stadium verkerende, niet in staat is de waarde van haar eigen behandeling en de risico's, die zij neemt, tevoren redelijk te omschrijven. Ik acht dit onjuist.

Zo, nu heb ik genoeg afgebroken, dacht ik, nu gaan we ook nog een klein stukje opbouw plegen. want het is natuurlijk gemakkelijk om te zeggen: ja, al dat hoge priesterlijk gedoe, wat er ergens bij te pas komt, dat is een vervelend bedrijf. Ik heb trouwens eens een keer een definitie gegeven van een psychiater, daar had iemand om gevraagd. Ik zei: kijk, eens een psychiater is iemand, die gek genoeg is om een gek te begrijpen, zonder dat hij zich zó gek gedraagt, dat iedereen denkt, dat hij gek is. En ik dacht, dat ik daarmee heel dicht bij de werkelijkheid was gekomen.

De psychiater op zichzelf kan een idealist zijn. De psychiater op zichzelf heeft te maken met een wereld van aberraties, van afwijkingen. In die afwijkingen moet hij mijns inziens zeker niet zonder meer de burgerlijke moraliteit en opvattingen introduceren, die wat overbodig en in schijn in de wereld buiten zijn instelling worden gehandhaafd. Ik geloof b.v., dat iemand, die geestelijk minderwaardig is, iemand, die een beetje gek is, niet alleen recht heeft op eten en drinken, maar ook op andere dingen, zelfs op liefde, op amusement. Ik geloof, dat men die dingen zó moet inkleden, dat er geen gevaar is voor b.v. een aanslag. Natuurlijk. Maar ik geloof, dat zo iemand er recht op heeft. Maar ik geloof aan de andere kant - en dat moet U ook begrijpen - dat we de wereld van de aberratie niet kunnen gebruiken als maatstaf voor de normale wereld.

We zouden de psychiaters in deze tijd in verschillende klassen kunnen verdelen. We hebben in de eerste plaats degenen, die ik de "aanpassingsmensen" noem. Zij zijn het, die mensen, die onder de stress van het maatschappelijk streven dreigen, onevenwichtig te worden, nog de kans geven, het evenwicht te herwinnen. Deze doen veel goed werk. Wanneer het naar mijn idee zou gaan b.v. dan zou een psychiater moeten worden toegevoegd aan elke tien vertegenwoordigers van een land, onverschillig waar dan ook. Dat wil zeggen, op het Binnenhof zou ik 15 psychiaters willen hebben ten behoeve van kamerleden en ministerraad. Die hebben ze hard nodig zo nu en dan, opdat ze hun contact met de werkelijkheid niet verliezen. Niet in een schijnwereld aan het werk trekken, maar wéten, dat er een verschil blijft bestaan tussen een droomwereld en droombelangrijkheid en de feiten.

Dergelijke psychiaters zijn erg nuttig in het bedrijfsleven. Ook daar is het erg belangrijk, dat iemand de kans krijgt om op een of andere manier zich af te reageren, uit te spreken, wat hem belaagt, in een sfeer, waarin geheimhouding gewaarborgd is en daarnaast de nodige suggesties te krijgen, waardoor hij zijn taak weer op kan nemen. Deze vorm van psychiatrie acht ik uitermate belangrijk.

De tweede vorm van psychiatrie is die, welke ik bijna justitioneel zou willen noemen. Het is het onderzoek van mensen, om na te gaan, of zij ontoerekeningsvatbaar zijn, wanneer zij bepaalde handelingen voltrekken. Ik geloof, dat deze taak niet juist op zijn plaats is. Ik meen namelijk, dat de psychiater niets te maken heeft met rechtspleging, omdat rechtspleging nimmer een kwestie is van récht, maar gewoon een kwestie van handhaving van de bestaande orde. Ik meen daarom, dat de psychiatrie, die met beoordelingen tracht strafmaatverandering te verkrijgen en dergelijke, beter ergens anders naar toe kan gaan.

Dan hebben we de psychiater, die werkt met gestoorde. Dat zijn mensen, die op de een of andere wijze lijden aan een van de vele kwalen, die lopen van gespletenheid tot dementia etc. Hier hebben we behoefte aan technisch bekwame mensen,

die in staat zijn in betrekkelijk korte tijd, door bijzonder groot aanvoelingsvermogen in een patient een zekere vrede tot stand te brengen en gelijktijdig de oorzaken, lichamelijke zowel als geestelijke, van het ziekteverschijnsel op te sporen en aan een juiste behandeling daarvan bij te dragen. Deze mensen zijn zéér hard nodig. Maar in hun huidige werkwijze hebben zij over het algemeen onvoldoende tijd voor hun patienten. Dit betekent, dat ongeveer driekwart van de psychiatrische behandelingen b.v. in Nederland, Duitsland, Frankrijk en de Verenigde Staten binnen inrichtingen gegeven worden door leken. Het zijn de verplegers en verpleegsters, die in feite als leken-psychiaters of -psychologen optreden en die vaak op het verloop van de behandeling een veel groter invloed uitoefenen dan de psychiater zelf, die als een soort weldoende god zo nu en dan afdaalt om te kijken, of de patient al beter geworden is. Ik meen, dat we hier te maken hebben met een tak, waarin grote veranderingen nodig zijn, waarin de psychiatrie, vooral wanneer zij zich van haar gevoel van alwetendheid in verdwazing wil ontdoen, zeer goede en grote resultaten tot stand kan brengen.

Een laatste tak van psychiatrie, die zich op dit moment nog niet zo sterk ontwikkelt, zou ik "massa-psychiatrie" willen noemen. Ze wordt op het ogenblik niet als zodanig beschouwd en veelal zien wij dergelijke personen optreden, wanneer het gaat om beïnvloeding van de massa. Maar het is niet voldoende om de massa te beïnvloeden, het zou ook voldoende moeten zijn om die massa te ontleden, te zien: waar ligt de oorzaak. Om een vraag te stellen: 'Waar ligt b.v. de oorzaak, dat de RijksVoorlichtingsDienst in Nederland de instantie is geworden, die het meest de geheimhouding ten aanzien van het volk bevordert aangaande alle zaken, die toch ook het volk wel aan zouden kunnen gaan?' Hier is een belangrijke verschuiving opgetreden. Maar daar moet een oorzaak voor zijn. Waarom zijn zoveel mensen tegen geheime diplomatie op het ogenblik? Wat zou het gevolg zijn, wanneer die er niet zou zijn? Er zijn mensen voor nodig, psychologen, die dat kunnen ontleden. En er zijn psychiaters voor nodig om de mensen te behandelen, die in conflict komen, hetzij met de bestaande toestand, hetzij met een vernieuwing. Die hen dadelijk een mogelijkheid tot aanpassing kunnen geven. (Hersenspoelers dus? Red.) Zoals dus de taak van een psychiater steeds meer ook verschoven zal moeten worden in de richting van de massa-psychologie, waarbij ook massa-psychiatrie noodzakelijk kan zijn.

Zegt U niet, dat dergelijke dingen niet bestaan.

Groepstherapie.

Men noemt het groepstherapie, maar dan is het maar een betrekkelijk kleine groep. Wanneer we b.v. denken, aan de manier, waarop met brood en spelen in het oude Rome het gepeupel, het eenvoudige volk, in bedwang werd gehouden, dan zien wij, dat we hier, ongeacht bepaalde Pavloviaanse conditioneringsaspecten, die er liggen, toch wel degelijk te maken hebben met een sterk aanvoelen van wat voor de massa belangrijk is. De mens, die dergelijke wijzigingen tot stand kan brengen op het ogenblik, dat ze voor de geestestoestand voor het grootste deel van het volk noodzakelijk zijn, zou het in een volk een enorme hoeveelheid onnodige strijd, tegenstellingen en ook veel ongeluk voor eenlingen kunnen voorkomen. Ik dacht, dat we daar sterk behoefte aan zouden hebben.

Het lijkt me volledig zinvol, wanneer de psychiatrie, komend uit haar heilig mokumkuekucks?huisje - ik vind het een mooie naam - als je het moet vertalen, dan kan ik alleen maar zeggen 's hemels koekoeksklok' - maar, wanneer ze daaruit zou willen komen en begrijpen, dat zij niet alleen maar een verplichting heeft ten aanzien van de patient, maar dat haar werkelijke verplichting ligt ten aanzien van de gemeenschap, dan kan er iets zinrijk zijn.

En de grootste onzin in de psychiatrie vinden we ongetwijfeld bij de leken. Wanneer ik hoor, hoe bepaalde verschijnselen in het gedrag van een ander soms deskundig psychologisch verklaard worden, dan kom ik tot de conclusie, dat de uitleggers gekker moeten zijn dan degenen, die ze beoordelen. "Ja, je moet begrijpen, dit is nu eenmaal een arme vrouw en zij heeft altijd zoveel tegenslag gehad, dat ze daardoor een beetje eigenaardig is geworden". Maar ik denk, dat die eigenaardigheid vooral door het geroddel van haar vriendinnen wordt bevorderd, als je het mij vraagt.

Er is iets, dat veel belangrijker is dan de psychiatrie en de psychologie samen. Dat is de "maatschappelijkheid". Dit uitdrukkelijk niet te vertalen met "sociologie".

Wanneer wij een gemeenschap hebben, dan is het belangrijk, dat die gemeenschap zonder veroordeling van anderen kan functioneren.

Elke veroordeling is een poging tot zelfverheffing. Iemand, die behoefte heeft zichzelf te verheffen, heeft geen voldoende inzicht in zijn eigen betekenis en waarde en zal in vele gevallen een innerlijk minderwaardigheidscomplex proberen om te zetten in een naar buiten toe getoonde meerwaardigheid ten aanzien van anderen. We zouden naar een gemeenschap toe moeten, waar het enige, dat als straf dient, de uitsluiting is. En dan nog nieteens de uitsluiting, waarbij je iemand afwijst, maar gewoon waarbij iemand een contact met die gemeenschap alleen maar krijgt, wanneer hij, door zich aan te passen aan die gemeenschap, zich daartoe waardig toont. (?)

Een mens, die geleerd heeft, dat je gewoon samen kunt leven met anderen zonder daarom hun gedrag te beoordelen, is al een heel eind verder. Iemand, die weet, dat hij met iedereen contact kan opnemen en dat hij contact af kan wijzen op het ogenblik, dat er dingen gebeuren, die niet juist zijn, die heeft de enige methode gevonden, waardoor een mens op een bijna geestelijk juiste wijze geconfronteerd wordt met de gevolgen van zijn eigen daden, nl. door een zelfbestrafing. Want: óf je zult goed moeten maken, wat je misdaan hebt en schuld bekennen, dan wel je zult je terug moeten trekken uit de gemeenschap, wat in zichzelf een vorm van straf is, ook al leg je deze aan jezelf op.

Ik meen verder, dat een goed psychiater reeds in deze tijd zou moeten begrijpen, dat de hokjesgeest, die de maatschappij indeelt in een aantal stallen voor verschillende soorten van steevee aanleiding is tot een groot gedeelte van de ellende, de spanningen en ook ontvluchttingsverschijnselen, die deze tijd regeren. Ik meen, dat men eindelijk zal moeten beseffen, dat men, een verplichting hebbende ten aanzien van de gemeenschap, ook ten aanzien van die gemeenschap een zekere hardheid niet kan ontberen. Hardheid, waar het de waarheid betreft. Alleen op deze wijze kun je wat bereiken.

Daarnaast geloof ik, dat vele psychiaters nog niet voldoende doortrokken zijn van het feit, dat hun eigen voorkeur, hun eigen toejuicing of afkeuring van een medemens, uiterlijk of anderszins, geen enkele invloed zou mogen hebben op hun relatie en dat, zo de relatie psychiater/patient hierdoor mede beïnvloed wordt, de psychiater zelf daardoor blijk geeft van een onevenwichtigheid, die ik niet bepaald gezond kan noemen.

Waarmee ik dit deel van mijn betoog beëindig en U de vraag stel: wat denkt u er van?

- x U hebt geloof ik gezegd, in het betoog even teruggaande, om botweg mensen uit de gemeenschap buiten te sluiten. Maar ze zijn uit de gemeenschap voortgekomen en je moet ze dan toch binnen de gemeenschap dulden, al dan niet met begeleiding.
- U hebt niet heel goed geluisterd misschien. Ik heb gezegd, dat in de huidige vorm van maatschappij en gemeenschap dit niet aanvaardbaar is. Ik heb daarnaast en dat is in het laatste gedeelte duidelijk gemaakt - gezegd, dat ik een andere vorm van gemeenschap zou prefereren. Maar ik geloof, dat het onjuist zou zijn van de psychiater en de psycholoog om uit te gaan van een ideale toestand, die niet bestaat en daardoor slachtoffers te maken, die niet behoeften te vallen. Commentaar
- x U noemde zojuist het woord 'hardheid'. Zou het niet beter zijn 'onderscheidingsvermogen te zeggen?
- Luister. wanneer ik zeg 'onderscheidingsvermogen', dan kun je dat nog op een halfzachte manier hanteren. Kijk, onderscheidingsvermogen dat is: wat je doet is niet juist, maar het is begrijpelijk en omdat het begrijpelijk is én onjuist, moet ik hem duidelijk maken, dat het onjuist is, maar door hem begrip te tonen. Als ik hem dan voldoende begrip toon, dan zal hij misschien minder onjuist gaan handelen. En dat klopt meestal niet. Want dan denkt hij: nou heb ik een vrijbrief door het begrip. Begrijpt U, wat ik bedoel. En daarom zeg ik: hardheid. Ik zeg dat woord bewust.
- x Maar met een ondertoon van liefde toch, die hardheid, zeker. Je moet toch ergens medelijden hebben met die persoon, vind ik.
- Medelijden?
- x Of medegevoel liever.
- Medegevoel ben ik met U eens. Maar medelijden is de meest nutteloze emotie, die er bestaat. Ik zou het zó willen formuleren: Hardheid in zichzelf kan alleen bestaan, uitgaande van een zekere rechtvaardigheid plus een kennen van feiten. Iemand, die hard is tegenover anderen, moet het ook tegenover zichzelf zijn. Hij moet dus ook zijn eigen vergissingen toegeven en amande honorable maken, waar dat noodzakelijk is. Maar hij moet bereid zijn, om preciese regels te stellen en zich daaraan te houden.

Zolang een gemeenschap gebaseerd is op regels, onverschillig dewelke, zal men die regels als maatstaf moeten hanteren, wil men niet tekortschieten tegenover die gemeenschap. En dat kan alleen met hardheid. Je kunt vergoelijken, maar als je het teveel doet, gaat het fout.

Wat heb je met verwende kinderen? We weten, dat ze fout doen, maar nou ja, ze zijn zo klein en ze doen net zo charmant en per slot van rekening, nou ja, het zijn toch ook ónze kinderen. En ik heb de mooiste jongen, zei de uil - hij heet Piet, 't was een torenuil + nee, Jop niet, Joep ook niet. En dan gaan we dus toegeven. We wéten, dat het eigenlijk niet nelemaal juist is, maar uit meegevoel met het kind, hè, zijn we bereid, de hand over het hart te strijken. En dan krijgen we iemand, die dus in de wereld komt, waar b.v. het bedrijfsleven en de politie niét de hand over het hart strijken, hè. Het bedrijfsleven strijkt alleen over de portemonnaie en als die niet vet genoeg wordt, ga je eruit, (want anders heeft de Staat geen inkomen) en de politie strijkt over het hoofd, maar dan wel met een knuppe. Dan hebben we dus eigenlijk, door ons gebrek aan hardheid, tegenover onszelf als tegenover het kind, het kind in een situatie gebracht, waarbij het voortdurend gekwetst zal worden door de maatschappij als zodanig, waardoor het zich in die maatschappij moeilijker aan zal passen en gelijktijdig in zijn reactie zeer waarschijnlijk een deel van die gemeenschap schade toe zal voegen op een wijze, die ánders, vermeden zou zijn.

Dit voorbeeld van hardheid zou ik dan oók door willen trekken naar delinquenten, die ongetwijfeld de kans moeten hebben om weer normaal mens te worden maar die dat alleen kúnnen worden, wanneer ze leven volgens regels. En dan niet de regels, die door een voortdurend toezicht worden gehandhaaft, maar onderlinge regels, waarbij het zich niet aan die regels houden voor het geheel van de gemeenschap dermate grote gevolgen kan hebben, dat daarbij de gemeenschap zelf op ~~tegen~~ elk indruisen tegen de regels moet reageren. Dan kan die gemeenschap haar regels voor een groot gedeelte zelf stellen, zodat we zeker geen paternalisme krijgen, maar zal zij daardoor ook gelijktijdig een discipline leren, die noodzakelijk is, overal, waar mensen in gemeenschap samenleven. Ongeacht de orde, de regel. Een commune, waarin de leden zich niet aan de regel houden, hoe vaag die misschien in de ogen van anderen ook is, zal zeer snel ten onder gaan. Maar communeleden, die hun onderlinge verplichtingen en aansprakelijkheden beseffen en zich daaraan houden, ongeacht hun verdere gedrag, zullen een commune tot stand brengen, die tot in lengte van dagen kan blijven bestaan en bovendien voor de leden een gunstige positieve invloed vormt. En dat is de hardheid, waar ik het over heb, de hardheid van de regel.

Wanneer iemand gespoten heeft en wil hij er af, best, help hem. Wanneer hij in de ellende is, zorg, dat er iemand bij hem is. Maar zeg niet: arme jongen, wat heb ik een medelijden met je. En als hij het toch doet, dan kan hij oplazeren, dan moet hij het zelf maar weten. Of hij moet terugkomen en dan let hij eerst maar eens goed op zichzelf en als hij dan zeker is, dat hij het wil doen, dan blijft hij. En anders gaat hij maar weg.

En dat zou ik ook zeggen voor mensen met geweld. Mensen, die zo sterk zijn, dat ze voortdurend anderen ophun tronie slaan, nou, breng die bij elkaar. Laat hen onderlinge regels stellen. En laten ze elkaar dan maar aflossen, als die regels niet worden ingehouden. Dan zullen ze vanzelf gaan begrijpen, dat regels belangrijk zijn en gelijktijdig, dat geweld toch niet altijd de beste oplossing is. Zo zie ik het.

Tjonge, jonge, wat ben ik weer sociaal bewust. vandaag. Als ik nog even zo doorga, bent U straks allemaal sociaal bewusteloos. Maar heeft er nog iemand commentaar?

x a, Ja, ik zou nog graag iets willen aansnijden. Ik geloof, dat U het nogal erg idealistisch ziet. Omdat ik geloof, dat een psychiater het alleen maar on zijn portemonnaie doet en zich van het lot van de mensen zo heel weinig aantrekt. Hebt U enig idee ook, of er nu in positieve zin in deze wereld door de psychiatrie op het ogenblik iets gedaan wordt?

- Ik dacht, dat ik het wel duidelijk had gezegd,

x Ja, U hebt het wel duidelijk gezegd, maar...

- Maar ik heb het niet idealistisch beschouwd, ik heb het zeer realistisch beschouwd. Ik ben het met U eens, dat er vele medici zijn, die in plaats van de eed van Hippocratus die van Hypocritus zouden moeten afleggen. Maar, dat neemt niet weg, dat hun functie als zodanig beschouwd en gezien kan worden.

Dat vele psychiaters en vele medici en vele specialisten niet alleen aan hun patienten en vaak zelfs in de eerste plaats aan hun portemonnaie denken, is iets, wat ik helaas moet onderschrijven. Het geldt niet voor allen, dat wil ik er ook aan toevoegen. Ik geloof, dat in de psychiatrie ongeveer de helft van de mensen aan hun portemonnaie denkt, en de andere helft inderdaad aan de patient. Het zouden geen Hollanders zijn, als ze niet een beetje aan de portemonnaie dachten

x Dat mag toch ook?

- Ja, ik heb laatst van iemand gehoord, die had een prima argument tegen naturisme. Hij zei: als je er zo bijloopt, waar moet je je geld dan laten? Maar, laten we dus heel goed begrijpen, dat in deze materialistische wereld het heel begrijpelijk is, dat de doorsnee medicus, dus ook de psychiater, materialistisch denkt. Dat is een fout van de maatschappij. En ik zou juist een soort gemeenschapspsychiatrie, of moet ik zeggen een soort volkspychiatrie, ontwikkeld willen zien, waardoor men deze verkeerde voorstelling van de belangrijkheid der pecunia zou kunnen veranderen, en een aanpassing aan menselijkheid tot stand zou kunnen brengen. Maar er zijn genoeg psychiaters, die zich inderdaad opofferen voor hun patienten. Er zijn psychiaters, die financieel grote offers brengen en in feite hun patienten alleen behandelen om het meerwaardigheidsgevoel, dat ze daaruit genieten. Maar dan mogen we niet zeggen: ik zie het te idealistisch, al die lui doen het alleen maar voor de centen. Want dat is niet helemaal waar.

Maar zoals je overal, mensen hebt, die denken aan de centen en mensen die denken hun verplichtingen. Denk eens aan de makelaardij, ook zo'n mooi voorbeeld. Er zijn makelaars, die kans zien om een krot te verkopen als riante villa, alleen maar om geld te maken. Er zijn anderen, die zich niet alleen afvragen, is de voorstelling van het goed niet helemaal juist en eerlijk, die ik geef, maar die zich bovendien nog afvragen: stort ik iemand niet in verplichtingen, die voor hem feitelijk onaanvaardbaar zijn. Die zijn er ook. Wanneer U zegt: deze gemeenschap is, uiterlijk althans, te zeer materialistisch, dan zeg ik: U hebt gelijk. Indien U ~~dit~~ dit afzonderlijk wil zeggen ten aanzien van de psychiaters, dan protesteer ik omdat ze niet in meerdere of mindere mate dan de rest van de gemeenschap denken aan hun eigen belang. Is dat goed of niet? x Ja.

x Kunt U iets zeggen over de stroming in de psychiatrie zelf, de zogenaamde anti-psychiatrie, die van het standpunt uitgaat betreffende de genezing moet vanuit de gemeenschap meer gedaan worden om de patienten...

- Ja, en ik geloof, dat dat een grote fout is. Ik zal U ook proberen duidelijk te maken, waarom. Een dergelijke stelling wordt geboren uit een gevoel van eigen machteloosheid, in de eerste plaats. Maar je kunt toch niet de gemeenschap de taak opleggen, die je zelf niet kunt volbrengen, vindt U ook niet. We zouden eerst moeten weten, waaróm in de gemeenschap al die facetten bestaan, waaruit de psychiatrische gevallen dan voortkomen en we zouden die verschijnselen moeten aanpakken. Dan pas zouden we kunnen komen tot een situatie, waarbij een psychiatrische behandeling inderdaad vanuit de gemeenschap plaatsvindt, omdat ze juist reageert op de spanningen en andere verschijnselen bij een mens, die tijdelijk onevenwichtig is.

x Maar deze vraag zou ik graag willen aanvullen, want er is echt wel sprake van een anti-psychiatrie. En ik dacht ook niet ten onrechte, want U sprak zelf over vele ongelukken, die er gemaakt werden. En je krijgt dan onwillekeurig die reactie voor een andere psychiatrie. Er wordt ook weleens gezegd: je moet spreken van een kritische psychiatrie. Dat is een kwestie van een woordkeuze. Maar het is toch eigenlijk meer, dat men zegt: we moeten eigenlijk uitgaan van heel andere stellingen, van een heel andere benadering van de mens, om tot een nieuw inzicht te komen. En daarom, omdat de mens dat wel aanvoelt, heb je op het ogenblik meteen een antipsychiatrie.

- Ja, dat geloof ik ook graag. Maar dan moet je proberen om de zaak te bezien, zoals ze is.

x Ja natuurlijk.

- Wat is de situatie? We zitten in een maatschappelijke samenhang, die, gezien bevolkingsaantallen, de gemiddelde levenseisen, - dus het gemiddelde levenspeil van de mensen, vooral in het westen - niet onmiddellijk kan veranderen. Dat betekent dat ik dus niet in staat ben, om in de gemeenschap de stress-situatie te verminderen, waaruit de psychische aberratie gemeenlijk voortkomt. Nu kan ik zeggen, dat de gemeenschap dan zelf die gevallen op moet vangen. Maar, de gemeenschap kan ze niet opvangen, omdat ze voortdurend zelf in een toestand van geestelijke labiliteit verkeert.

De anti-psychiatrie of kritische psychiatrie kan dan wel zeggen: de oorzaak ligt in de gemeenschap, dus de gemeenschap is aansprakelijk, maar daarmee beschermt men die gemeenschap niet én beschermt men zijn patient niet. In feite brengt men een conflict tot stand, dat zowel voor de gemeenschap als voor de patient levensgevaarlijk kan zijn. En daarom moeten we het op een ander niveau leggen.

We moeten ons afvragen, wat veroorzaakt de stress-situatie, waarin deze gemeenschap dus voortdurend meer onevenwichtigheden veroorzaakt. Eerst, wanneer wij dit gedaan hebben en daarbij niet uitgaan van het systeem - meestal is het een politiek, niet zozeer een systeem - maar uitgaan van de kenbare feiten en ontwikkeling, zullen we kunnen komen tot een benadering van de gemeenschap. Dan zou op grond van die benadering, men eerst moeten komen tot een uitschakeling van de minderheden, die bij de onevenwichtigheid van de gemeenschap als zocanig zijde spinnen. Men zou dus duidelijk moeten maken, hoe bepaalde evenwichtigheden worden veroorzaakt en waarom. Dan zou men verder moeten gaan en de mensen, die nu bewust worden van zichzelf, de kans moeten geven om, zonder onredelijke agressie, maar met een redelijke ontlasting van hun agressiviteit een nieuw evenwicht te vinden in de gemeenschap. En pas, wanneer die evenwichtigheid is ontstaan - en dat zal waarschijnlijk twee generaties vergen, wanneer je eenmaal begint - dan zal in de derde generatie sprake kunnen zijn van een in meerdere mate opvangen van de psychiatrische gevallen door de gemeenschap zelve, terwijl we gelijktijdig door het afnemen van stress in feite een afname van gedragsaberraties evens zullen moeten constateren. Dan krijgen we dus een hanteerbare toestand.

Maar op het ogenblik, dat bepaalde groeperingen - en dat gebeurt overal - in feite de hysterie van de massa proberen te wekken, om daardoor hun eigen doeleinden te dienen, dan zeg ik, dan is hier al sprake van een geestelijke en psychisch ongezonde situatie, welke moet voeren tot een toenemende eenzijdigheid van denken, beleven en gevoelen in een gemeenschap, die veelzijdig is in haar verschijnselen en mogelijkheden en daardoor een voortdurend minder aangepast zijn aan de totaliteit bij steeds meer mensen veroorzaakt.

x U schoof zojuist de sociologie een beetje aan de kant. Ik dacht, dat het de taak was van de sociologen, om dat nu te bestuderen. Is dat niet zo?

- Ik ben bang, dat de socioloog iemand is, die monsters komt nemen bij brand, om te kijken, welk materiaal het snelst geblust kan worden.

x Meer hoeft U niet te zeggen.

- Ja, ik dacht, dat dat voldoende was. Ik heb niets tegen sociologie als zodanig, maar ik wil er wel op wijzen, dat ze zich gedraagt als een godsdienst, door uit te gaan van bepaalde dogmata, meestal voornamelijk politiek-links, zonder zich te realiseren, dat deze dogmata geen weergave zijn van de werkelijkheid, maar slechts van een eenzijdige interpretatie van bestaande verschijnselen en daardoor voert tot een eenzijdige toepassing van maatregelen ter verbetering van het niet-bestaande. Door deze eenzijdigheid ontstaat een voortdurende verschuiving van het probleem. We zien b.v., dat de machteloosheid van de arbeider en, zullen we zeggen, van de maatschappelijk minder bedeelde, steeds beter is geworden, dank zij de socialisten. Maar we zien gelijktijdig, dat de socioloog niet beseft heeft, dat hij daardoor een andere groep, die heel belangrijk is, de middenstand b.v., in het verdomhoekje heeft gezet en niet over de middelen beschikt, om gelijktijdig die middenstand in haar eigen waarde en karakteristiek te handhaven en te helpen, terwijl hij het probleem van de minderbedeelde op de huidige manier verder oplost. En ik dacht, dat de dogmatiek en de denkeenzijdigheid, die we in de sociologie vaak aantreffen, in feite uitloopt op een religieus pseudo-marxisme, dat niet meer denkt aan de eenling, aan de mens - ofschoon ze wel pretendeert dit te doen - maar in feite denkt aan een structuurswijziging, zonder zich te realiseren, wat die structuurswijziging voor de eenling zal betekenen.

Ik vind een hele hoop sociologische liefhebberijen van deze dage - als U mij toestaat, een opmerking te maken - in feite een liefhebberij, die gebaseerd is op de illusie van een welvaart, die allang niet meer bestaat.

Commentaar?

x Het is zo.

- 't Is zo? Nou, misschien is het wél zo, misschien is het niet zo. Dat moeten jullie maar ~~zeggen~~ eens over nadenken. 't Is mijn mening. Klaar.

x U had het daarstraks over ontladen van agressie. Bij een bepaalde grote firma in Japan tegenwoordig wordt het personeel in de gelegenheid gesteld zich uit te leven. Daar heeft men in een ruimte gemaakt poppen van rubber van hun

superieuren van behoorlijke lichaamsafmetingen en bijpassende gezichten erop en dan mag iedereen daar zo hard tegenaan slaan en trappen, als hij zelf wil. Dan is hij na een kwartier helemaal opgelucht en vrij en van zijn agressie bevrijd. Het blijkt, dat dat wel degelijk helpt. Dat de mensen wel degelijk allerlei spanningen kwijtraken.

- Ja, de vervanging van persoonsagressie door beeldagressie is inderdaad mogelijk. Het is inderdaad mogelijk, wat U daar zegt en misschien zou het wel heel goed zijn, om al die voorname heren zo nu en dan, maar dan, als het kan eigenlijk ook elkaar af te laten ranselen, dan ranselt bovendien degeen, die de een afranselt de ander af, omdat hij een ander afranselt en als ze dan een goed pak ransel hebben gehad, dan zijn ze volkomen vrij van agressie en dan zullen ze blij en bevrijd maar lichtelijk pijnlijk ongetwijfeld weer een lange tijd aan de arbeid kunnen blijven. Ik ben het er wel mee eens, ja.

Maar ik meen, dat je een beetje verder moet gaan dan dit. Wanneer we namelijk kijken, wat er op het ogenblik aan de hand is, dan blijkt, dat een groot gedeelte van de agressie niet meer tegenover persoonlijkheden bestaat, maar tegenover vage begrippen, waarvan je geen rubberpoppen zoudt kunnen maken. Ik geloof, dat je dan eerst over zou moeten gaan tot het concretiseren van al die vage leuzen, die op het ogenblik opgeld doen. Want neem nu b.v. socialisme. Kun je daar een gezicht op zetten? Je hebt plenty rotkoppen, die er bij passen, daar niet van, maar: wat is het? Niemand weet het. Het is gewoon een leuze. Men zegt b.v., dat op het ogenblik de P.v.d.A. socialistisch is. Maar dat is helemaal niet waar. Die is syndicalistisch, in wezen. Dat is heel wat anders. Je moet eerst de mensen duidelijk maken, dat ze precies weten, wat er aan de hand is. De mensen zouden moeten weten, wát liberalisme betekent, wát socialisme betekent, wát katholicisme in feite is, wat protestantisme in feite is. Zolang er nog protestanten zijn, die denken, dat Mariaverering afgoderij is of zwarte magie, nou ja, dat is het logisch, dat er agressie bestaat. Dan kun je zeggen: zet Mariabeeldjes neer, die kunnen ze dan kapotslaan. Maar dan worden die katholieken weer nijdig. Begrijpt U, wat ik bedoel?

Ik geloof, dat je eerst alles moet concretiseren. De wereld zou uit die vele vaagheden eindelijk eens moeten komen tot een definitie van wat er wérkelijk is, wat men wérkelijk wil, wat er wérkelijk gebeurt. Men zou de terminologie moeten wijzigen. Zolang er nog sprake is van verschillende vormen van geheimspraak, zullen deze in zichzelf agressie veroorzaken, zonder dat iemand weet, waarom. En dan kun je ook geen object vinden, waarop je je agressie uit kunt leven. Dan komt er een toevalssituatie, waarin de agressie zich ontplooft op willekeurige personen of voorwerpen en waarbij je geen enkele controle hebt de persoon ook niet het gevoel heeft van: 'nou heb ik me eens uitgeleefd', maar dan van: Mijn God, wat heb ik gedaan, want dát had ik niet willen doen.

Ik geloof dus, dat we dit in een bedrijf wel kunnen doen, maar dat het erg moeilijk zou zijn, om dat in een hele gemeenschap op te bouwen. Aan de andere kant ben ik er van overtuigd, dat, als U hier een aantal beelden naast elkaar zou zetten van Joop en van eh, die jongeling...

x Wiegel

- Juist, Waggel, Wiegel, ja en ik zou naast zeggen, de heer Schouten, Schout van Agt, ja, overdag kijkt hij niet zo goed - ja, dat zie je aan zijn vechtkleding - Maar al die mensen, dat er een hele hoop mensen die met plezier zouden aflossen. Maar het moeilijke is, dat de Wiegelaars boos zouden worden op de jopelaars, en dat de jopelaars de wiegelaars afranselen, dan ranselen de wiegelaars de jopelaars af en die nemen dat niet enz. enz. De oplossing lijkt me op zichzelf, ook gezien de hospitaliseringsmogelijkheden van het ogenblik niet geheel onaanvaardbaar, men zou in ieder geval van de onbezette bedden in de ziekenhuizen af zijn, mits men voldoende verplegend personeel zou kunnen aantrekken, dat in staat zou zijn, zich nog voort te bewegen na de uitlevingsprocedure.

x Maar ontplooft men zich ook niet in zijn dromen?

- Sommige mensen doen dit. Maar, vergeet een ding niet. De droom zelf is noodzakelijk, zij verzorgd als het ware een aanpassing, door angsten te veroorzaken waar die niet voldoende zijn geweest, bezweringsgevoelens op te wekken, waar die niet voldoende zijn geweest, situaties te wekken kortom, die aanvullen, wat je iets te kort bent gekomen. Dat ben ik direct met U eens. Maar wat blijkt nu?

Een mens kan niet lang genoeg slapen, om in zijn droomactiviteit alles af te reageren, wat zich aan conflictstof per dag bij hem kan ophopen. En dientengevolge blijken er cumulatieve agressies te ontstaan, welke op den duur gedragsbeheersend worden.

En daarom zou ik zeggen: als je denkt, dat je er met de droom alleen afkomt, droom je. Maar, trek je er niets van aan, als je dat droomt, want per slot van rekening, een hele hoop mensen dromen en zeer veel mensen, die idealistisch bezig zijn in deze maatschappij, dromen met de ogen open en proberen zó voor zichzelf een aanvulling te verkrijgen voor hun eigen gevoelens van onbevredigdheid, die ze op een andere wijze niet kunnen aanvullen.

Ja, per slot van rekening, ik heb een reuze voorstel: als U nu helemaal niet tevreden bent, maar je weet niet, waarmee, ga demonstreren met een blanco bord en zet het zo nu en dan neer en dan mag een ander zijn klacht erop schrijven. Dan loop je op den duur met zóveel idiote klachten van een ander, dat je daardoor moet lachen om jezelf. En dan heb je je agressie omgezet in een begrip van realiteit.

Maar mag ik het daarbij laten, want het wordt gelooft ik tijd om te pauzeren. Na de pauze zal ik ingaan op Uw vragen, samenhangend met het onderwerp, ook op andere vragen. Ik behoud me wel het recht voor, om een vraag te beantwoorden zoals ik meen, dat dat moet en als U dat soms te gek vindt in sommige gevallen, moet U maar denken: ik ben mogelijk net zo gek als U, dus waarom zouden we vechten. Mijn antwoord geeft in ieder geval mijn opvatting altijd weer. Ik wens U een aangename pauze.

D I S C U S S I E

Zo vrienden,

Ik neem aan, dat U een prettige pauze hebt gehad, dan kunnen we nu Uw vragen gaan beantwoorden. We nemen eerst de schriftelijke vragen, persoonlijke geef ik geen antwoord op, dat weet U wel. We zullen eens kijken, wat er allemaal is.

x De eerste vraag: De anti-psychiatrie verzet zich tegen de zgn. "shock-therapie. Ik acht dit juist. Het nut is niét bewezen, het geheugenverlies wél.

- Ik ben het volledig met U eens. Ik ben tegen de meeste shocktherapieën, vooral de chemische en de elektrische. Ik ben daarnaast tegen alle lobotomieën en al dergelijke ingrepen, die de persoonlijkheid volledig kunnen veranderen, zonder dat daarmee de vereiste aanpassingen bereikt kan worden.

x Maar met shocktherapie, met name de elektrische, zijn toch wel resultaten bereikt, dacht ik, bij bepaalde patienten.

- Ze heeft bij een beperkt aantal patienten de conditionering en aanpassing van het gedrag veroorzaakt, maar een terugval was bijna onvermijdelijk. Slechts in weinig gevallen is een volledige genezing bereikt. En bovendien, shocktherapie? Stuur ze maar naar een griezelfilm in de bioscoop, ze krijgen óf een lachkramp óf een shock. klaar!

x Tweede vraag: Men zegt, dat dromen slechts enekel seconden duren. Hoe komt het dan, dat mensen soms minutenlang angstig kunnen bewegen.?

- Een droom behoeft geen seconden te duren, maar in het denken is de normale tijdsfrequentie niet meer aanwezig. Dat wil zeggen, dat er dromen bestaan, waarin het tijdsverloop identiek is aan het normale tijdsverloop. Er zijn dus dromen, die enkele uren kunnen duren. Er zijn ook dromen, waarin die tijdsfrequentie niet wordt gevolgd en waarin de ~~perksien~~ ... (hoesten)... belevingen binnen enkele seconden inderdaad worden beleefd. Het zal U duidelijk zijn, dat vooral angstdromen, die sterk emotioneel reageren, dichterbij de normale tijd dan gewone waarnemings- of zogenaamde zweef- of reisdromen.

Daarnaast moet worden gerekend met het feit, dat niet alle dromen een gelijke oorzaak hebben. Er zijn dromen, die veroorzaakt worden door invloeden van buitenaf, er zijn dromen, die veroorzaakt worden door spanningen in de persoonlijkheid. Het blijkt, dat dromen, die veroorzaakt worden door invloeden van buitenaf, in het algemeen van veel kortere duur zijn dan die, welke uit de eigen persoonlijkheid voortkomen. Die hebben dus een langere tijdsduur en omvatten meestal tijdsynchrone frequenties.

x Moet ik waarde hechten aan de ervaringen, die tijdens een LSD-trip worden ondergaan? Wat doet LSD?

- U zoudt ze moeten beschouwen als een subjectieve weergave van een eigen innerlijke situatie plus de beleving, die uit eigen dromen en gevoelens voortkomt. Het is dus in feite het in kaart brengen van het eigen ik, maar door de eigen persoonlijkheid, waarbij slechts een gedeelte per trip werkelijk volledig omschreven wordt.

Als zodanig kunnen we zeggen, dat LSD het eigen bewustzijn volledig losmaakt van het eigen wereldwaarnemings- en bewustwordingsvermogen en daarvoor in de plaats stelt een droom, waarbij het ik-beeld, zoals dit bestaat, geconfronteerd wordt met waardemogelijkheden en werkelijkheden, zoals die worden verondersteld in een droomwereld.

Het grote gevaar van LSD is gelegen in het feit, dat een men, die in die droomwereld bezig is, in zichzelf verstrikt kan raken, terwijl daarnaast de mogelijkheid bestaat, dat hij dus zijn dromen omzet in bewegingen, die voor hemzelf dus een soort automatismen zijn en, reagerend op een wereld, die niet wezenlijk bestaat, daardoor voor zichzelf grote gevaren veroorzaakt.

x Als je hoort, dat dergelijke mensen wel spreken van een stuk "Godservaren", dat is dus helemaal niet waar, hè?

- Voor die mensen is het wáár! En dat is belangrijk. 'Ik heb God ervaren', dat is doodgewoon: ik heb iets onnoembaars ervaren, dat ik op mijn wijze, in mijn associatief vermogen God heb genoemd.

x Dat is leuk.

- Ja, dat is heel leuk. De meeste mensen denken, dat ze iets waarnemen of dat ze iets zien, terwijl ze in feite alleen maar associaties zien, die in henzelf bestaan. Wat dat betreft moet je eens kijken naar schoonheid, b.v. volgens menselijke maatstaven. Ik was niet erg mooi, volgens menselijke maatstaven, en waaróm? Waarschijnlijk, omdat de meeste mensen het gevoel hadden: als er een hobbel op de weg zit, dan krijg ik een onaangename smak, dus als ze mij zagen, met mijn uitbeelding van een hobbel (Henry had een bochel. Red.) dan dachten ze: nou, daar komt er nog een onaangenamer smak. Tja.

x Wanneer de psychiater erin slaagt een patient te doen functioneren in de maatschappij, heeft men dan niet alleen de persóonlijkheid versterkt zonder enige religieuze achtergrond?

- Ik weet niet, of dat de juiste uitdrukking is. Het is namelijk van geval tot geval verschillend, maar over het algemeen kan ik zeggen: wanneer de psychiater een persoon heeft aangepast aan de wereld, dan heeft hij in deze persoon een verandering van associaties tot stand gebracht op zodanige wijze, dat de oude symbolen uit dromen en waarden van het ego niet meer worden uitgedrukt op een wijze, die voor de gemeenschap onaanvaardbaar is. Of hier al dan niet religieuze factoren mede een rol spelen, is niet te zeggen. Of de persoonlijkheid in wezen versterkt is, is eveneens een vraag. Volgens mij heeft men alleen bepaalde factoren in de persoonlijkheid opgebouwd, zodat ze tijdelijk, of blijvend, andere, minder stabiele factoren vanuit maatschappelijk opzicht domineren. En U weet, wat het met domino is, hè? Als al die stenen achter elkaar staan en je gooit er één om, hup, gaat de hele rest. En dat zie je heel vaak met dergelijke patienten: volledig aangepast, er komt één gebeurtenis, die níét strookt met geheel, dat is opgebouwd en bom, ligt het hele geval op z'n achterwerk. En dan heeft de psychiater weer twee jaar werk. Zo gaat dat.

x Hoe staat U tegenover de toepassing van sterilisatie of castratie van zedenmisdadigers (recidivisten)?

- Een moeilijke vraag. Vanuit menselijk standpunt zou ik het zeer betreuren, wanneer men tot die maatregel overging, omdat men niet de mogelijkheid heeft, om later die zaak dan weer in orde te krijgen. Maar ik geloof wel, dat er een mogelijkheid zou bestaan, om tijdelijk de sexuele drang van de persoon op andere wijze te onderdrukken en hem daardoor eerst de mogelijkheid te geven tot een beetje normaler contact met de wereld, waarna dan eventueel de opbouw van de wereld wat meer werkzaam mag worden.

x Hoe staat U tegenover de boycot-methode, die men in Engeland vaak toepast tegen collega's, die zich misdragen hebben (de erecode overtreden hebben)?

- Ah, "sending them to Coventry". Nou, dat was vroeger een radiostation, dus het schijnt wel een verschrikkelijke straf te zijn. Maar goed. Ik zou zeggen, dat deze methode op zichzelf, wanneer ze niet gepaard gaat met pesterijen, maar alleen dus met een uitsluiting van contact, juist is, mits men de persoon de kans geeft, om zichzelf te rehabiliteren. Ik geloof, dat dit een veel juistere benadering is dan een directe bestraffing of een pak ransel. Ik geloof ook, dat op deze wijze als vanzelf een gemeenschap een zekere homogeniteit gaat bezitten, die ze zonder dergelijke benaderingen zou ontberen.

x Wat is Uw mening over "sensitivity-training", waarbij lichamelijk contact en een je geheel bloot geven tegenover de ander wordt toegepast?

- Ik ben ervan overtuigd, dat sensitivitytraining, zoals die gemeenlijk wordt voor meer mensen schadelijk dan nuttig is. Ik wil niet ontkennen, dat er door sommigen hierbij een grote bewustzijnsverruiming bereikbaar is, maar daar dit, in verhouding tot het totaal aantal, enkelingen zijn, weet ik niet, of wij dit systeem wel zouden mogen toejuichen.
- x Wat U zegt over bewustzijnsverruiming, is het ook niet een nadeel van het LSD, dat dat bewustzijnsverruiming geeft, terwijl de betrokkene eigenlijk daar nog niet rijp voor is?
- Wanneer het zonder begeleiding gebeurt, dan ontstaat een bewustzijnsverruiming die explosief is en waarbij niet gezegd kan worden, welke delen van eigen ik en persoonlijkheden in bijzonder zterke mate beleefd worden, terwijl bovendien bepaalde droompatronen een grote rol gaan spelen in het leven, of in die beleving. En dat is natuurlijk een groot gevaar. Maar wanneer we het toepassen onder controle, en dat betekent zowel qua dosering, qua omgeving als voortdurende begeleiding gedurende de trip, dan geloof ik, dat er inderdaad heel goede resultaten mee te behalen zijn. Maar het ontbreken van dit laatste in de meeste gevallen doet me zeggen: blijf er liever met je pootjes af, tenzij je zeer deskundig bent.
- x Er zijn toch ook negatieve invloeden van LSD, op de hormonen, dacht ik?
- Bij herhaald of zeer veelvuldig gebruik inderdaad en kan het ook zelfs de erfelijke factoren aantasten.
- x Ja, en als een vrouw dan een kind zou krijgen, ik geloof, dat het nog zes maanden werkzaam is, nadat je het laatst LSD gebruikt hebt.
- Zes tot acht maanden, inderdaad. Dat wil zeggen, wanneer een, zeg een druppeltrip is gemaakt, dus één drop, dat is een zeer lichte trip, dan is ongeveer het residu aanwezig 37-38 dagen. Aangenomen dus normale voeding en normale stofwisseling en vloeistofopname. Wordt de trip zwaarder, dan blijkt, dat het zich vervelvoudigt, twee drops dus dat heeft al een resultaat van ruim 90 dagen en als we een 3-dropstrip maken, dan kunnen we zeggen, dat we ongeveer de 9-maands periode beginnen te benaderen. Dan ziet U zelf, het is dus een kwestie van dosering én de rest. En het voortdurend gebruik ervan moet in ieder geval ontraden worden. Dat geldt voor bepaalde andere dingen ook. Er zijn bepaalde paddestoelen, daar kun je een heerlijke trip mee maken. Maar wanneer je het te veelvuldig doet en vooral, wanneer je het niet in de juiste omgeving en met de juiste, ik zal maar zeggen, rituele begeleiding doet, dan is het uitermate gevaarlijk. Doe je het te veel dan betekent het ook weer een aantasting, die leidt tot onevenwicht en dat kan ook op de erfelijkheid en op bepaalde uitingen van de persoonlijkheid invloed hebben. Moederkoren etc er zijn er nog meer, er zijn er een hele hoop. Maar voor alle dingen geldt: teveel is niet goed. Dat geldt net zo goed voor sigaren en sigaretten als voor hash, voor LSD of wat anders. Alleen, de mens kan van het een een veel grotere dosering zonder blijvende schade verdragen dan van het ander. Dat is het verschil.
- x U hebt daarnet hash genoemd. Hoe werkt dat? Heeft dat ook bepaalde afwijkingen tengevolge of is dat niet bekend?
- Wanneer we ons bezighouden met de henneproducten in het algemeen, dan kunnen we zeggen, dat de afwijkingen, die bij overmatig gebruik veroorzaakt worden, ongeveer gelijk liggen met de afwijkingen, die bij drankzucht veroorzaakt worden. Wanneer we echter tot een matig gebruik overgaan en het beheerst gebruiken, kan worden gezegd, dat het minder schadelijk is dan zwaar rooken of zwaar drinken.
- x Maar er is toch wel een verschil tussen drugs en alcohol. Alcohol drink je niet om dronken te worden, drugs, of liever gezegd hashish doe je wel om stoned te worden en daarbij...
- Mag ik even hier corrigeren? Ik weet, dat alcohol in bepaalde gevallen een sociaal gebruik is en maar zelden het door U gestelde. Maar er zijn heel veel mensen, die drinken, omdat ze zich dan prettig voelen. Dat is dan een vorm van 'stoned' zijn die niet zo direct tot uiting komt, maar het is een ontremming van de persoonlijkheid, punt een, een vertroebeling van het werkelijkheidsbesef, punt twee, en punt drie, er ontstaat een lichte roesvorming, die steeds meer het doel wordt, totdat we te maken met de werkelijke alcoholicus, die zijn leven en zijn nageslacht wegzuipt. Ik geloof, dat je niet te zeer op moet kijken tegen de manier waarop een kick dus uiterlijk aankomt. Iemand, die koffie drinkt, omdat hij zich daar zo prettig van voelt, een beetje ervaart, die neemt ook een 'kick'. Nus is koffie, qua inhoud althans, niet zo ontzetting gevaarlijk, wanneer het in vloeistof wordt genomen, omdat je misselijk wordt, vóórdat je een overdosis krijgt, meestal. Maar cafeïne op zichzelf is een gif, dat gevaarlijk is en dat ons zenuwstelsel en bepaalde andere delen van het lichaam, op de reacties van het perifere onder meer,

een bijzonder grote invloed kan hebben en als zodanig dus verwerpelijk zou moeten worden genoemd.

Maar hetzelfde geldt ook voor tomaten.

Tomaten?

Ja, dat zoudt U misschien niet denken. Maar als U teveel tomaten eet, vooral wanneer U niet geneigd bent om de zaadkern te verwijderen, dan neemt U ook stoffen op en als U teveel neemt, dan heeft U daardoor een vergroting van vatbaarheid voor bepaalde allergieën. Dat is niet algemeen bekend misschien, maar het is toch werkelijk waar. En zo kan ik van alles opnoemen, waar je ziek van kunt worden. En als U dus de kans niet wil lopen, ziek te worden, moet U in eenzaamheid doodhonger en dan heeft U niets aan Uw leven.

Maar ik geloof, dat de doorsnee mens in feite altijd enigszins ongezond leeft. In meerdere opzichten. En ik zou dan willen zeggen: de mate, waarin dit aanvaardbaar is, wordt bepaald door de persoon zelve, zolang zijn omgeving, de gemeenschap, of wie dan ook, daar geen bijzonder nadeel van heeft. En ik geloof, dat je dat criterium gewoon maar moet nemen.

Weet U, de moderne opvatting in het leven is deze: wij moeten de mens tegen zichzelf beschermen, dus we verbieden hem alles, wat we zelf toch niet prettig vinden, in de hoop, dat hij daardoor beter gaat leven, terwijl wij zelf het gevoel krijgen van tot dit betere leven geholpen te hebben; en dat hij geen leven heeft, dat hindert helemaal niet, want wij leven erop, dat hij geen leven heeft. Tja.

Al die roesmiddelen, drugs etc. die brengen toch niet meer los dan wat reeds in de betreffende persoon, bewust of onbewust, bestaat. Ik bedoel, ze voegen toch niets toe van buiten af?

Nee, dergelijke dingen voegen niets toe van buiten af. Maar dat is eigenlijk ook onmogelijk.

Maar, vanwaar dan toch die drang vaak?

Waarschijnlijk, omdat de meeste mensen ontevreden zijn met wat ze denken, nu te zijn en hopen te ontdekken, wat ze in wezen zijn, om zo iets meer tevreden te kunnen zijn met datgene, wat ze hopen te worden.

Is het niet absoluut noodzakelijk, dat er iets gedaan wordt - wettelijk - voor de slachtoffers van misdadigers?

Moeilijke vraag. Ik geloof, dat in een wet, die spreekt over rechtvaardigheid en die dan desondanks zoveel doet voor de misdadigers, tenminste een gelijke mogelijkheid en een gelijke gemeenschapsbesteding zou moeten bestaan ten behoeve van de slachtoffers.

Die wet is er al, hoor, in beperkte mate. Finantieele vergoeding aan de slachtoffers.

Ja, dat vind ik nu zo iets wonderlijks, weet U. Hoe kun je nu iemand finantieel vergoeden, voor wat hij beleefd heeft? Dat is erg moeilijk. Ik geloof, dat je wat dat betreft erg voorzichtig moet zijn, maar ik zou zeggen dus, dat de gemeenschap méér de nadruk op het slachtoffer zou moeten leggen. Mag ik een opmerking maken? Er zitten nog een paar mensen in Breda, weet U wel? weet U, waarom ze er zitten? Om tegemoet te komen aan de wraakbehoefte van degenen, die zich rekenen onder de slachtoffers van een bewind, waarvan zij de exponenten zijn geweest. Wanneer dat mogelijk is ten aanzien van drie oude mannen, dan geloof ik, dat het ook mogelijk moet zijn ten aanzien van een antal jongere mannen, ook al zijn die dan Nederlander en misschien heel erg goed in sommige opzichten. Ik geloof niet, dat men het slachtoffer het recht mag ontzeggen, zélf te constateren, of hij wraak wenst of niet. Ik geloof, dat de rechtspleging de behoefte en mening van het slachtoffer in alle rechtspleging rekening dient te houden, meer dan met adviezen van politieke aard finantieele aard en dergelijke. Ik geloof, dat het slachtoffer recht heeft op het kennen van de situatie van de misdadiger en dat zijn stem ten aanzien van die misdadiger in elke beoordeling een grote rol zou moeten spelen. Al is het alleen maar, omdat hierdoor het slachtoffer een mate van rust en bevrediging vindt, die bij de huidige rechtspleging maar zelden optreedt.

Dat lijkt me onhaalbaar, hè?

Er zijn landen dus, waar iemand alleen maar voor de rechtbank kan komen, wanneer hij wordt aangeklaagd door het slachtoffer zelf.

Dat is natuurlijk een situatie, die érgens goed is, zolang - en dat is nu weer iets - de daad alléén gericht is tegen het slachtoffer.

Maar een heleboel slachtoffers durven het niet aan te geven, omdat ze bang zijn voor de misdadiger, voor de wraakneming.

- Dat kan ik direct billijken. En dan zeg ik: wanneer ze dan die moed niet hebben, moeten ze de consequenties dragen. Ik geloof, dat, wanneer je zoekt naar recht, naar rechtvaardigheid, je uit moet gaan van de gemeenschap, zoals ze bestaat en daarin een zo groot mogelijke rechtsmogelijkheid en aansprakelijkheid persoonlijk toekennen aan elk lid van die gemeenschap. Waarbij alleen datgene, wat een directe belaging van die gemeenschap als zodanig betekent, valt onder het recht, dat vanuit die gemeenschap en door die gemeenschap gepleegd wordt.

x Nooit haalbaar.

- Nooit haalbaar. Maar ja, weet U, dat is echt zo'n keerpunt, hè? Dat is geen haalbare kaart. Dat klinkt misschien gek, hè? Nederland is begonnen aan een nieuwe fase in zijn ontwikkeling onder het motto 'Keerpunt'. En weet U, wat het is geworden? Draaipunt! Ze weten niet, waar ze naartoe zullen draaien!

x Wat bedoelt U eigenlijk met syndicalisme?

- Syndicalisten zijn diegenen, die de rechten van een bepaalde groep op een zodanige wijze in de eenheid van die groep trachten te bevestigen, dat ze daardoor, vanuit die ene groep tot de dominatie komen van alle andere groepen ten belange van die ene groep.

x Wat vindt U dan ^{van} socialisten?

- Ik vind socialisten een gemeenschap, waarin de geheel samenwerking niet gebaseerd is op materiele voordelen van de een ten opzichte van de ander, maar op een gezag, dat verkregen wordt door datgene, wat men aan betekenis weet te gewinnen tegenover anderen. Dat is geen Marxistisch socialisme misschien, maar het is ook geen industrialistisch socialisme, want dat is marxisme.

x Ik heb hier nog een schriftelijke vraag: Is de in Epidaurus indertijd toegepaste zgn. 'tempelslaap' te vergelijken met wat wij hypnose noemen?

- Ik geloof niet, dat je dit geheel als zodanig voor kunt stellen. Je zoudt het het beste kunnen noemen een magisch suggestieve inwerking op de patient, welke een gedeeltelijke zelfhypnose ten gevolge heeft, waardoor grotere delen van het onderbewustzijn, gestimuleerd door de suggestie, tot uiting kunnen komen en als zodanig uitspraken kunnen doen omtrent toestanden in de eigen persoonlijkheid.

x Er staat nog iets onder: En was de bedoeling van de 'tempelslaap' bij de Ouden om in de droom ingevingen van de Goden te verkrijgen?

- In enkele gevallen probeerde men de wil van de Goden, of, uit de mond der Goden, het lot te vernemen. In andere gevallen wilde men - en men noemde dat dus de Kracht der Goden - een diagnostiek verkrijgen ten aanzien van toestanden, van lichamelijke of andere aard in een bepaald persoon.

x Thorwals Dethlefsen behandelt in zijn boek "Leven na leven na leven..." de hypnotische regressie, het terugvoeren van iemand tot een jeugdiger leeftijd of zelfs over zijn geboorte heen in een vroeger leven. Nu is het merkwaardige, dat een proefpersoon zich een vroegere levensperiode duidelijk herinnert, maar deze opnieuw beleeft met alle toenmalige stemmingen en gevoelens, en zich uit en gedraagt overeenkomstig de teruggevoerde leeftijd. Een vorige incarnatie wordt eveneens duidelijk beleefd. Alleen de tijd tussen twee incarnaties in aan gene zijde wordt niét herbeleefd. Over laatstgenoemde tijd wordt nimmer iets medegedeeld door de proefpersoon. Hoe is dat te verklaren?

- Nu, het antwoord is heel eenvoudig, omdat de mens als mens beschikt over die associatieve mogelijkheden, die berusten op de zintuigelijke waarnemingen en alle beoordelingsfactoren, die daarmee in verband staan. Het resultaat is, dat al datgene, wat niet behoort tot de zintuigelijke reactiemogelijkheden geen directe associatieve waarde heeft, die in het bewustzijn kan worden bereikt op zodanige wijze, dat ze kan worden uitgedrukt. Het resultaat is, dat vele geestelijke werking met vaagheid, met een licht gekreun zelfs, wordt afgedaan, maar dat geen, voor de waarnemer begrijpelijke dingen of verschijnselen daaruit voortkomen.

En dan wil ik nog een andere opmerking maken: in een deel van die regressie-verschijnselen heeft men niet te maken met een teruggaan in het géestelijk bestaan van het ego, maar een terugvolgen van de genetische weg, waarbij sterke genetische factoren voeren tot een harmonie met de omstandigheden, waarin ze tot stand kwamen en als zodanig een herbeleving van vroegere voorvaders tot stand brengt en hun condities en omstandigheden, zonder dat het ego zélf daarmee verwant is geweest in die tijd. Kort, krachtig en netjes, dacht ik, hè?

x Is U het er mee eens, dat de oorzaak van de afwendings (vooral door de jongere generatie) van het dogmatische geloof, is gelegen in het autoritaire godsbeeld, dat hen is voorgehouden, dat wordt verondersteld onderwerping en gehoorzaamheid af te dwingen. Dit godsbeeld komt nl. niet overeen met wat de mens

innerlijk als religieuze waarheid verstaat. Dit autoritaire godsbeeld en de afwijzing hiervan heeft m.i. geleid tot de slogan "God is dood". Kunt U hier iets over zeggen?

* Ja, God is dood, in die zin, dat het oude mannetje, dat de baas speelt, niet bestaat. Die is overleden. Het was de schepping van de mensen, die geprobeerd hebben om eeuwige macht in een menselijke gedaante zodanig uit te beelden, dat zij zelve daaraan gezag konden ontleen om hun wil op te leggen aan ieder ander. Deze God is dood.

Maar in de mens zelf bestaat een gevoel van het hogere, dat misschien niet zo gemakkelijk te definiëren is en dat niet zo gemakkelijk in vormen uit te drukken is, maar dat in de mens wel degelijk bestaat. Hij zou het geen god willen noemen juist, omdat hij dan geconfronteerd wordt met de paternalistische dictatuur van het godsmannetje, dat gecreëerd is door mensen, die op deze wijze hun eigen wil als die van God willen opleggen aan de mensen. Met ander woorden, men wijst af een onfeilbaarheid, die niet gelijktijdig een beleefbaarheid met zich brengt. In een wereld, waarin men voortdurend zegt, dat een mens moet denken aan zijn rechten en zijn mogelijkheden, waarin men hem heeft geleerd om zelf te denken en te reageren, kan men niet meer verlangen, dat hij, zonder zelf na te denken en zonder in zichzelf te reageren, de beelden, die anderen hem voorhouden, kritiekloos aanvaardt. Op grond daarvan zou een religie steeds meer moeten worden een gemeenschap, waarin de mens in zichzelf de mogelijkheid kan vinden, emotioneel, maar nog dan rationeel, zijn God te ontmoeten. Zolang dit het geval is, ook wanneer het geheel verder onaanvaardbaar is, zal die mens trouw blijven aan dit geloof en de dogmata, daaraan verbonden, zonder meer aanvaarden. Maar op het ogenblik, dat die mens zijn god niet meer kan vinden en in zichzelf dat hogere beleven kan vinden, dat voor hem noodzakelijk is, zal hij geneigd zijn, de uiterlijke vormen te verwerpen en af te wijzen, al is het alleen maar, omdat deze hem een dwang aandoen, die nutteloos is en die voor niets, wat in hemzelf gebeurt, zinvol wordt. Mag ik het heel simpel zeggen? Als men zegt: God wil dit! dan vraagt men tegenwoordig: Hoe weet je dat?

En het opvallende is dit: wanneer je te maken krijgt met vele theologen, zijn ze zeer goed op de hoogte met hetgeen God wil, zonder dat ze kunnen vertellen, waarom Hij het wil en hoe het tot stand is gekomen, terwijl ze gelijktijdig verduveld goed weten wat de diivel doet en met hem en zijn oude moeder zo goed bekend schijnen te zijn, dat je je afvraagt, of ze niet uit de verkeerde bron Gods wil putten, soms. Vergeeft U mij: mijn persoonlijke mening.

Trouwens, U kent dat bekende ding, hè, de definitie van theoloog is niet te geven, Theo liegt nog steeds. Maar weet U, wat een theoloog is? Een theoloog is een gefrustreerd filosoof, die op grond van een aantal stellingen, die door geen feiten worden onderstreept, een aantal feiten heeft aangetoond, op grond van welke feiten hij probeert aan te tonen, dat zijn denkwijze feiten zijn, zonder dat hij dit aanvaardbaar kan maken op grond van reële feiten voor anderen.

x Er wordt weleens gezegd, dat iedereen een persoon heeft, of hij nu op aarde is of ergens anders, waar hij op een gegeven moment mee verenigd zal worden. Is dat zo?

- Nu, ik moet zeggen, dat ik dit niet helemaal kan onderschrijven zonder meer, ofschoon het wel zou wijzen op een druk verenigingsleven. Ik geloof, dat je het zo moet formuleren: elk persoon komt op een punt, waar een verdere uitbreiding en afronding van zijn persoonlijkheid slechts mogelijk is door de aanvaarding van

de waarde van een andere persoon en diens inhoud, als deel van eigen wezen, waardoor een geheel ontstaat, dat innerlijk, geestelijk zowel als vaak uiterlijk vaak groter is dan een van beiden afzonderlijk zou kunnen zijn, waardoor een versmelting in de geest ontstaat, welke grotere bewustwording van de totaliteit mogelijk maakt.

x Kunnen dat ook meerdere personen zijn?

- Nou, weet U, het is een druiventrossysteem.

x Omvatte Jezus het totale systeem?

- Dat is een heel moeilijke vraag. Laat ik het zo zeggen: Jezus omvatte niet het totale systeem, maar Jezus erkende de mogelijkheid, deel te zijn van alles en allen. En in de erkenning van die mogelijkheid behoefde hij niemand of niets af te wijzen buiten datgeen, wat strijdig was met zijn eigen wezen en kwam hij hierdoor

tot een onnoemelijke rijkdom in zichzelf, waarvan hij delen in anderen kon wekken, die hij ontmoette.

Nou, dan hebben we ze gehad. Moeten we nog een slotwoord plegen. Nou, kort en krachtig. U geeft drie woorden, ik probeer er een heel kort rijmpje van te maken

Strop, vakantie, afscheid, stropdas.

Nou, ik zou zeggen: Wanneer je met een stropdas op vakantie gaat, heb je waarschijnlijk een strop, dat wordt een beroerd afscheid.

Maar, laten we het zo zeggen:

Ik zie in mijzelf

Ik heb mijzelf in mijn bestaan

Voortdurend weer de das omgedaan

Om zo te lijken, wat ik niet ben

Opdat ik in mijzelf erken

Dat, wat ik nooit kan wezen.

Zo zoek ik naar ontspanning,

Terwijl ik afscheid neem van al

wat ik in mijzelf begeer

En leer zo hunkren naar vakantie

Naar tijd, waarin ontspanning lokt mij

tot een arbeid, zwaarder dan in 't werken ooit verricht.

Ben ik voor de vacantiетijd gezwicht,

'k Zal rusten als ik werken kon,

'k Zal sluimeren en slapen.

want steeds weer is de waan de mens het wapen

Waarmee hij werkelijkheid verslaat

En inde droom, die hij zichzelf verwekt

Zo diep ten onder gaat

Dat hij versukt de werkelijkheid

Uiteindelijk leert verdragen.

Voordrachtwerkje met een paar woorden. Daar moet nog een mooie geestelijke bij ook, anders is het niet compleet. Het wordt een geestelijke voor jullie ook. onthoudt dit:

Wanneer de geest zich vrij wil maken van al wat haar belaagt

Dan moet ze eerst vergeten, wat aan het lichaam knaagt.

En wie de dood niet vreest, geen honger heeft, niet goed geslapen

Bezit in rust juist voor die geest 't almachtigst wapen

Omdat hij dan, zij 't soms bedeesd

Diep geestelijk ontwaken kan,

Terwijl het lichaam durft te slapen.

Nou, dat kun je dan ook nog even meenemen. En dan moet ik afscheid nemen, O ja, die vakantie. Nou ja, wij gaan niet met vakantie, wij waken ons verder de blubber. Dat is onze liefhebberij, weet je dat? Dus ik dank U alleen allemaal voor de aandacht, wens U, voor zover U die nog niet genoten heeft, een aangename vakantie Loop niet te hard met vakantie, anders kunt U niet meer lopen tegen de tijd, dat U het moet doen. En ik zou zeggen, gaat U rustig naar huis, geniet van het mooie weer, van de heerlijke temperaturen, die U ongetwijfeld te wchten staan. Als het een beetje donderen wordt, trek je er niets van aan, het is op de hele wereld zo. Slaap lekker, goeden nacht en welternsten. Tot ziens.